

ค ำ น ำ ส ำ น ัก พ ิ ม พ ์

๑๐ กษัตริย์จักรีวงศ์ เป็นหนังสือที่สำนักพิมพ์ตอบรับผู้เขียน
ที่ประสงค์จะนำเสนอเนื้อหาอันเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพระ
มหากษัตริย์ไทยทั้งหมดในราชวงศ์จักรี ซึ่งปัจจุบันประเทศไทย
ได้เข้าสู่แผ่นดินของรัชกาลที่ ๑๐ ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหา
วชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ.
๒๕๕๙

พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจ
นานัปการ ด้วยพระราชประสงค์อุทิศแก่ประเทศชาติ อันเป็น
แผ่นดินที่พลสกนิกรของพระองค์อาศัยร่มพระบารมีมาช้านาน
สำนักพิมพ์ปลื้มปีติอย่างยิ่งที่มีโอกาสได้เผยแพร่พระมหากษัตริ
ยคุณอันหาที่สุดมิได้ผ่านรูปแบบของหนังสือ มุ่งหวังเพียงให้
ประชาชนชาวไทยได้รับทราบเกี่ยวกับพระราชประวัติรอบด้าน
ของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ในราชวงศ์จักรี สำนักพิมพ์มั่นใจ
ว่าหนังสือเล่มนี้จะสมบูรณ์ไปด้วยเนื้อหาอันทรงคุณค่าต่อชาวไทย
ทุกคน

ทั้งนี้จะขอยกพระราชดำรัสตอบรับการกราบบังคมทูล
เชิญเสด็จฯ ขึ้นทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๑๐
แห่งราชวงศ์จักรี อันเป็นที่มาของชื่อ ๑๐ กษัตริย์จักรีวงศ์
เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ดังนี้

“...ตามที่ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้
ปฏิบัติหน้าที่ประธานรัฐสภา ได้กล่าวในนามของปวงชน
ชาวไทย เชิญข้าพเจ้าขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์
ให้เป็นที่มาของพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และ
เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ตราว่าด้วยการ
สืบราชสันตติวงศ์กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
นั้น ข้าพเจ้าขอตอบรับ เพื่อสนองพระราชปณิธาน และ
เพื่อประโยชน์ของประชาชนชาวไทยทั้งปวง”

สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์

ค ำ น ำ

ในวาระอันเป็นมหามงคลของปวงพสกนิกรชาวไทย ได้มีการสถาปนาแต่งตั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร พระรัชทายาทตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ เป็น **สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร** พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๑๐ แห่งราชวงศ์จักรี

ผู้เขียนคิดว่าในโอกาสอันเป็นศุภนิมิตนี้ ควรเสนอพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่าน รวมทั้งพระมหากษัตริย์ในอดีตด้วยทั้งหมด ๑๐ พระองค์ จึงตั้งชื่อหนังสือว่า *๑๐ กษัตริย์จักรีวงศ์* เพื่อเป็นประโยชน์แก่เยาวชนและผู้สนใจพระราชประวัติพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งทรงสร้างสรรค์และทรงเสียสละเพื่อชาติไทยสถิตสถาพรมาจนปัจจุบัน แต่ละพระองค์ทรงคุณูปการอย่างยิ่ง

หวังว่าผู้อ่านคงได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจาก
๑๐ กษัตริย์จักรวรงค์ พร้อมกับคงได้รับการเสนอแนะติชมจาก
ท่านด้วย

ขอขอบคุณบริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด ที่สนับสนุนผลงาน
ของข้าพเจ้าเสมอมา

รงค์ ประพันธ์พงศ์

สารบัญ

รัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

- ๑๐ -

รัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

- ๓๖ -

รัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ๕๘ -

รัชกาลที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ๘๐ -

รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ๑๑๘ -

รัชกาลที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ๑๕๐ -

รัชกาลที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ๑๗๖ -

รัชกาลที่ ๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

- ๒๑๔ -

รัชกาลที่ ๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

- ๒๓๔ -

รัชกาลที่ ๑๐

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

- ๒๙๐ -

องค์ปฐุมกษัตริย์จักรีวงศ์
สร้างกรุงเทพฯ ชำรงส่งศักดิ์ศรี
ร่วมกู้ชาตินาไทยปราบไพร่
สร้างธานีอิสราสถาพร

องค์พระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลกฯ
พระtibโสภสร้างสุขสโมสร
ไทยเรามีวันนี้เพราะภุทธ
ไทยขจรเกียรติประวัติจักรนรินทร์

รัชกาลที่

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
(ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๕ - สวรรคต พ.ศ. ๒๓๕๒)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระนามเดิมว่า **ทองด้วง** เป็นพระราชโอรสสมเด็จพระปฐมบรมราชชนกซึ่งมีพระนามเดิมว่า ทองดี และพระราชชนนีมีพระนามว่า หยก หรือ ดาวเรือง เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันพุธ เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๗๔ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ นิवासสถานเดิมอยู่ภายในกำแพงพระนครกรุงศรีอยุธยาตอนเหนือป้อมเพชร ปัจจุบันคือวัดสุวรรณดาราราม

เมื่อทรงเจริญวัยพอที่จะรับราชการได้ ก็เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้าอุทุมพร กรมขุนพรพินิต หรือเรียกกันเป็นสามัญในครั้งนั้นว่า ขุนหลวงดอกมะเดื่อ เมื่อพระชนมายุครบ ๒๑ พรรษา ได้เสด็จออกผนวช ณ วัดมหาธาตุ ๑ พรรษา ลาผนวชแล้วได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กหลวงใน สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรจนกระทั่งพระชนมายุ ๒๕ พรรษา ซึ่งเป็นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ก็ทรงเลื่อนพระเกียรติยศเป็น หลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี และได้วิวาหมงคลกับธิดาตระกูล เศรษฐีที่ตำบลอัมพวา แขวงเมืองสมุทรสงคราม มีนามว่า นาค (ภายหลังได้ถวายพระนามเป็นทางราชการว่า สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี)

พระปรีชาสามารถด้านการศึกสงคราม

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ต่อมาเสด็จเข้ารับราชการกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และได้เลื่อนเป็นที่พระราชวรินทร์ในกรมพระตำรวจ เมื่อพระชนมายุได้ ๓๒ พรรษา ทรงเป็นกำลังสำคัญในการทำศึกสงคราม กอบกู้เอกราช ในช่วง พ.ศ. ๒๓๑๑ - ๒๓๒๑ ได้เสด็จออกสงครามถึง ๑๐ ครั้ง ล้วนได้แสดงพระปรีชาสามารถในการรบ กล่าวโดยสังเขปดังนี้

พระชนมายุได้ ๓๒ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๑) โดยเสด็จ
สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไปปราบก๊กเจ้าพิมาย ได้บำเหน็จความ
ชอบเป็นพระยาอภัยรณฤทธิ์ จางวางกรมตำรวจ

พระชนมายุได้ ๓๓ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๒) เป็นแม่ทัพ
ไปตีเขมร ได้เมืองพระตะบองและเสียมราฐ

พระชนมายุได้ ๓๔ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๓) โดยเสด็จ
ไปปราบชุมนุมเจ้าพระฝาง มีชัยชนะได้เลื่อนตำแหน่งยศเป็น
พระยายมราช ว่าที่สมุหนายก

พระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๔) เป็นแม่ทัพ
ไปตีเขมรกับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งเสด็จไปทางทะเล ตีได้
เมืองบันทายเพชรและเมืองบาพนม ได้บำเหน็จความชอบเป็น
เจ้าพระยาจักรีที่สมุหนายก

พระชนมายุได้ ๓๘ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๗) เป็นแม่ทัพ
หน้าของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียกไปตีเชียงใหม่ เมืองนคร
ลำปาง เมืองลำพูน ต่อมาได้ข่าวว่าพม่ายกทัพมา สมเด็จพระเจ้า
กรุงธนบุรีรีบเสด็จคืนพระนครและโปรดให้เจ้าพระยาจักรีจัดการ
บ้านเมืองให้เรียบร้อย ในที่สุดได้เกลี้ยกล่อมเมืองน่านเป็น
ข้าขอบขัณฑสีมาอีกเมืองหนึ่ง ครั้นทราบข่าวพม่ายกมาตีราชบุรี
จึงยกกองทัพจากเชียงใหม่มาช่วยกองทัพหลวงเข้ารบพม่าจน
พม่าแพ้อพยพกลับไป

พระชนมายุได้ ๓๙ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๘) อะแซห่วนก็แม่ทัพพม่ายกทัพมาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ จึงเสด็จลงมาตั้งรับที่พิษณุโลก พม่ามีกำลังมากแต่ไม่สามารถตีหักเอาเมืองได้ จนอะแซห่วนก็ขอดูพระองค์และสรรเสริญพระปรีชาสามารถพร้อมกันทำนายนว่าจะได้เป็นกษัตริย์ในวันข้างหน้า

ในการรักษาเมืองพิษณุโลกครั้งนั้น ปรากฏว่าพม่าเปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ โดยใช้วิธีตัดกำลังกองลำเลียงมิให้ส่งเสบียงอาหาร ผู้คนในเมืองเกิดอดอยากระล่ำระสาย จำต้องทิ้งเมืองพิษณุโลกตีหักค่ายพม่า ไปชุมนุมทัพอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ ต่อมาพม่าถอยทัพกลับไป

พระชนมายุได้ ๔๐ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๑๙) เป็นแม่ทัพยกไปตีหัวเมืองลาวตะวันออก ตีได้นครจำปาศักดิ์ ศรีทันดร อุตตะปือ สุรินทร์ สังขะและขุขันธ์ ผลจากการรบครั้งนี้ได้เลื่อนเป็นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก มีเครื่องพระยศอย่างเจ้าต่างกรม

พระชนมายุได้ ๔๒ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๒๑) เป็นแม่ทัพยกไปตีล้านช้าง ตีได้เมืองเวียงจันทน์ หลวงพระบาง ขากลับได้อัญเชิญพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) และพระบางมาประดิษฐาน ณ กรุงธนบุรี

พระชนมายุได้ ๔๔ พรรษา (พ.ศ. ๒๓๒๓) เกิดจลาจลในเขมร เสด็จเป็นแม่ทัพออกไปปราบปราม แต่ทำการยังไม่ตลอด ทางกรุงธนบุรีเกิดเรื่องวุ่นวายจึงต้องเสด็จคืนพระนคร

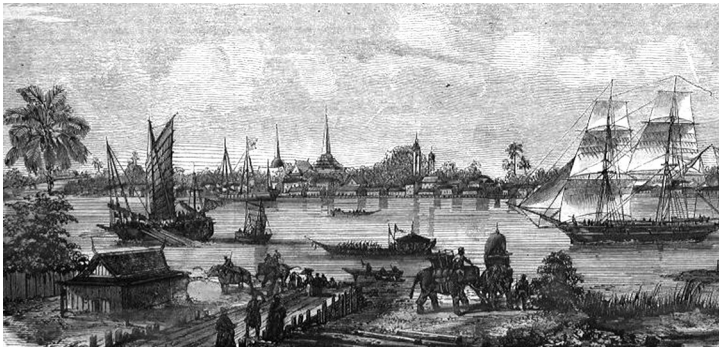
ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยอมจำนนพระยา
 สรรพผู้เป็นกบฏ และทรงผนวช ณ วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม)
 เมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกปราบจลาจลจนบ้านเมือง
 สงบเรียบร้อยแล้ว มุขอำมาตย์ราชมนตรีและไพร่ฟ้าประชาชน
 ร่วมกันอัญเชิญพระองค์ขึ้นปราบดาภิเษกเป็นปฐมบรมกษัตริย์
 แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ซึ่งขณะนั้น
 พระชนมายุได้ ๔๖ พรรษา พระนามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ
 คือ **พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรม
 มหารัชมงคลดิราชาธิบดินทรฯ** ต่อมาพระบาทสมเด็จพระ
 นี้เกล้าเจ้าอยู่หัวถวายพระนามว่า **พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลก**

ต่อมาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหา
 สूरสิงหนาท สมเด็จพระอนุชาธิราช ให้ดำรงตำแหน่งกรม
 พระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า)

ราชธานีใหม่

พระราชกรณียกิจอันดับแรกคือ โปรดให้ย้ายราชธานี
 มาอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะทรงเห็นว่าฝั่ง
 ตะวันตกคับแคบเป็นห้องคู้ น้ำเซาะตลิ่งตลอดเวลา ถ้ามีศึก
 สงครามก็ยากแก่การรักษา เพราะมีแม่น้ำอยู่ตรงกลางเรียกว่า
 เมืองอกแตกคล้ายเมืองพิษณุโลก ส่วนฝั่งตะวันออกนั้นแม่เป็น

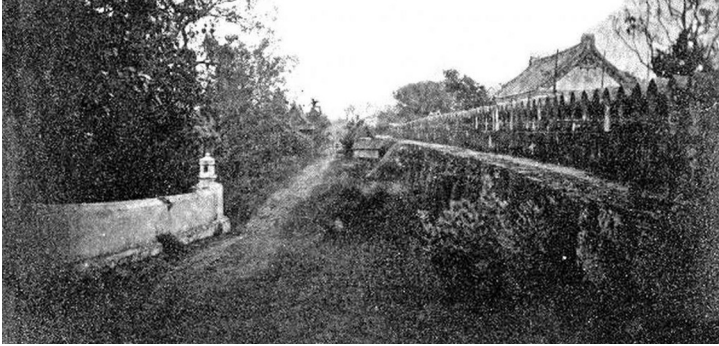
ที่ลุ่ม เป็นคูเมืองเดิมอยู่กลางซึ่งเป็นเพียงคลองแคบๆ มีใช้เป็น
แม่น้ำกว้างใหญ่ แต่มีชัยภูมิเหมาะสมหลายประการ เหมาะที่จะ
ตั้งรับข้าศึก ไม่ต้องกังวลถึงอีกฝ่ายหนึ่งของแม่น้ำ ที่กล่าวมานี้
เป็นมุมมองทางยุทธศาสตร์ ยังมีความเหมาะสมด้านอื่นๆ อีก
เช่น ด้านเศรษฐกิจ การค้า การเกษตร ฯลฯ

**ภาพวาดการย้ายราชธานีจากฝั่งกรุงธนบุรีมายังฝั่งตะวันออก
ของแม่น้ำเจ้าพระยา**

(ภาพจาก : <http://thainationhistory.blogspot.com/p/2325-200-1.html>)

ส่วนการสร้างราชธานีใหม่นั้น โปรดเกล้าฯ ให้พระยา
ธรรมาธิกรณ์และพระยาวิจิตนาวิเป็นแม่กอง สถานที่ที่จะสร้าง
ศูนย์การปกครองคือพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ซึ่งพระยาราช
เศรษฐีและชาวจีนตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อนแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้
ชาวจีนเหล่านั้นไปสร้างที่อยู่ใหม่ตั้งแต่คลองวัดสามปลื้มมาจนถึง
คลองวัดสามเพ็ง (ต่อมาเรียกลำเพ็ง) บริเวณดังกล่าวจึงเป็น
ที่อยู่ของชาวจีนมาจนทุกวันนี้

ซากกำแพงกรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓

(ภาพจาก : www.teakdoor.com)

จากนั้นรับสั่งให้รื้อกำแพงกรุงเก่า เอาอิฐมาสร้างป้อมปราการที่ราชธานีใหม่แล้วสร้างพระอุโบสถขึ้นในพระราชวัง จากนั้นอัญเชิญพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) มาประดิษฐานในพระอุโบสถดังกล่าว และพระราชทานนามว่า **วัดพระศรีรัตนศาสดาราม**

งานสร้างราชธานีใหม่นี้สำเร็จเรียบร้อยใน พ.ศ. ๒๓๒๘ จึงมีพิธีบรมราชาภิเษกและพระราชทานนามพระนครใหม่ให้ตั้งกับนามพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากรว่า **กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์** ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลงสร้อยคำว่า “บวรรัตนโกสินทร์” เป็น “อมรรัตนโกสินทร์” นอกนั้นก็คงไว้ตามเดิม

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ ในบทพระนิพนธ์เรื่อง สามกรุง
ของ น.ม.ส. (พระองค์เจ้ารัชนี้แจ่มจรัส หรือกรมหมื่นพิทยาลง
กรณ) ทรงกล่าวชมราชธานีใหม่ว่า

“กรุงเทพมหานครนี้	นามระบิล
อมรรัตนโกสินทร์	ต่อสร้อย
ย้ายจากปากแผ่นดิน	ตะวันตก
ผาดผุดดุจดั่งย้อย	หยาดฟ้ามาดิน”

ขณะเดียวกันกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทได้
สร้างพระราชวังบวรของพระองค์ หรือที่เรียกว่าวังหน้า ไว้อย่าง
งดงามใหญ่โต ปัจจุบันคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ กับอีกครึ่งหนึ่งทางเหนือของสนามหลวง

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ โปรดให้
สร้างกำแพงพระนครและสร้างป้อมเรียงรายโดยรอบ ๑๔ ป้อม
ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ ยุคนธร มหาปราบ มหากาฬ หมูทะลวง
เสือทยาน มหาไชย จักรเพชร ผีเสื้อ มหาฤกษ์ มหายักษ์
พระจันทร์ พระอาทิตย์ และอิสินธร

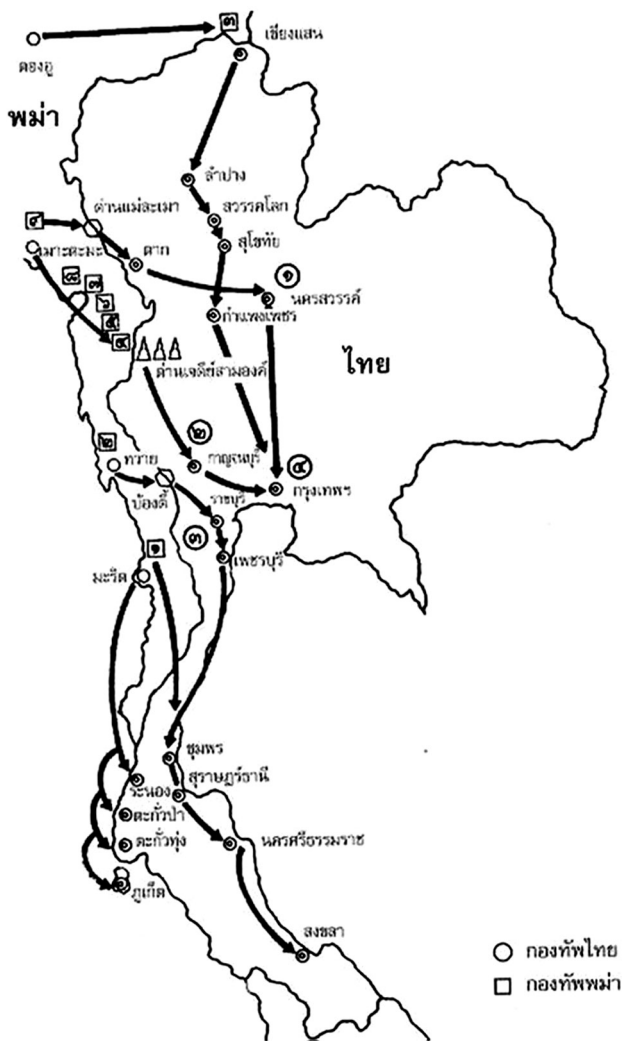
ถ้านับป้อมรอบวังหลวงโดยเฉพาะป้อมด้านหน้าแม่น้ำ
คือป้อมพิศาลสีมาตรงมุมวังตรงข้ามวิหารพระพุทธไสยาสน์ วัด
พระเชตุพนฯ ป้อมมหาโลหะและป้อมอินทรวังสวรรค์ตรงข้าม

ทำข้างวังหลัง โดยรวมแล้วป้อมรอบพระนครจะมีทั้งหมด ๑๗ ป้อม แต่ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ๒ ป้อม คือป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬ

สงครามพม่าหลังสร้างกรุง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วทรงทำสงครามกับพม่าต่อไปอีกหลายครั้ง ครั้งใหญ่ที่สุดเรียกว่า **สงครามเก้าทัพ** พ.ศ. ๒๓๒๘ ซึ่งพระเจ้าปดุงกษัตริย์พม่านำทัพมาเอง โดยยกพลมาถึง ๑๔๕,๐๐๐ คน แบ่งเป็น ๙ ทัพ ยกมาทั้งทางภาคเหนือและภาคใต้หมายเข้าล้อมราชธานี โดยคาดว่าไทยเพิ่งตั้งตัว มีกำลังเพียง ๗๐,๐๐๐ คนเท่านั้น ยากที่จะต่อกร แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของผู้นำไทย ทรงวางแผนต่อต้านข้าศึกอย่างเฉลียวฉลาด จนพม่าต้องถอยทัพกลับไปและได้บอเรียนว่าการยกทัพมาหลายด้านนั้น ไม่สามารถรวมกันได้ตามคาดหมาย

การศึกครั้งนั้น (สงครามเก้าทัพ) มีการรบสำคัญที่ทุ่งลาดหญ้า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทผู้นำทหารส่วนหนึ่งเข้ายึดทุ่งลาดหญ้า ก่อนพม่าลงมาจากภูเขา พระองค์ใช้ยุทธวิธีแบบกองโจรสกัดการส่งเสบียงอาหารของพม่า ในที่สุดพม่าอดอยากต้องถอยหนี ส่วนกำลังที่เหลือจากหัวเมืองต่างๆ ถูกไทยตีแตกพ่ายกลับไป

แผนภูมิแสดงการเดินทางของพม่าครั้งสงครามเก้าทัพ
(ภาพจาก : www.komkid.com)

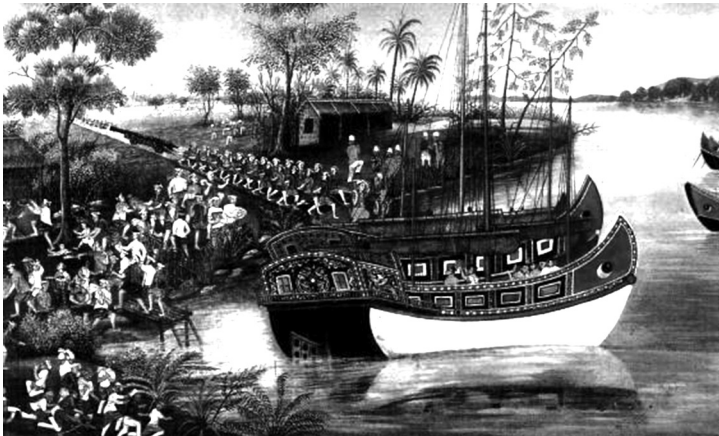
ขอเล่าถึงการศึกทางภาคใต้ พม่ายกพลมาทางเรือ ตีได้ เมืองตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า แล้วเข้าล้อมเมืองถลาง (เกาะภูเก็ต) ปรากฏว่าขณะนั้นเจ้าเมืองถลางถึงแก่อนิจกรรม ทางกรมไม่ทัน แต่งตั้งเจ้าเมืองใหม่ แต่ภรรยาเจ้าเมืองคือท่านผู้หญิงจันและ นางมุกน้องสาวได้สร้างวีรกรรมนำชาวถลางต่อสู้พม่า จนข้าศึก ถอยทัพหนีไป ด้วยความดีความชอบจากการรักชาติ ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงแต่งตั้งท่านผู้หญิงจัน เป็น **ท้าวเทพกระษัตรี** และนางมุกเป็น **ท้าวศรีสุนทร**

นอกจากพม่าเข้าตีถลางจนเกิดวีรสตรีสองท่านดังกล่าว แล้ว พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“ฝ่ายข้างเมืองพัทลุง เจ้าเมืองกรมการได้แจ้งว่า เมืองชุมพร เมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช เสียแก่ ข้าศึกแล้ว จึงปรึกษากันคิดจะยกครอบครัวหนี ยังมี พระสงฆ์องค์ ๑ ชื่อมหาช่วย เป็นเจ้าอธิการวัดในแขวง เมืองพัทลุง ลำแดงวิชาเวทมนตร์ ลงเลขยันต์ตะกรุด ประเจียดมงคลให้แก่กรมการนายบ้านชาวเมืองทั้งปวง คนเหล่านั้นนิยมยินดียึดมั่นเป็นเครื่องป้องกันศาสตราวุธ พาให้ใจกล้าขึ้นถึงอาจสู้รบด้วยพม่าได้ กรมการจึงจัดพล ได้พิเศษแล้วเชิญท่านมหาช่วยขึ้นคานหาบ ยกออกมา ตั้งค่ายรับพม่าอยู่กลางทางห่างเมืองพัทลุง พระมหาช่วย มีปีน ๒ กระบอกส่งให้ศิษย์เดินยิงมาหน้าข้าง พม่า ข้าศึกดูเหมือนเป็นกองทัพใหญ่ยกมาก็แตกหนีไป”

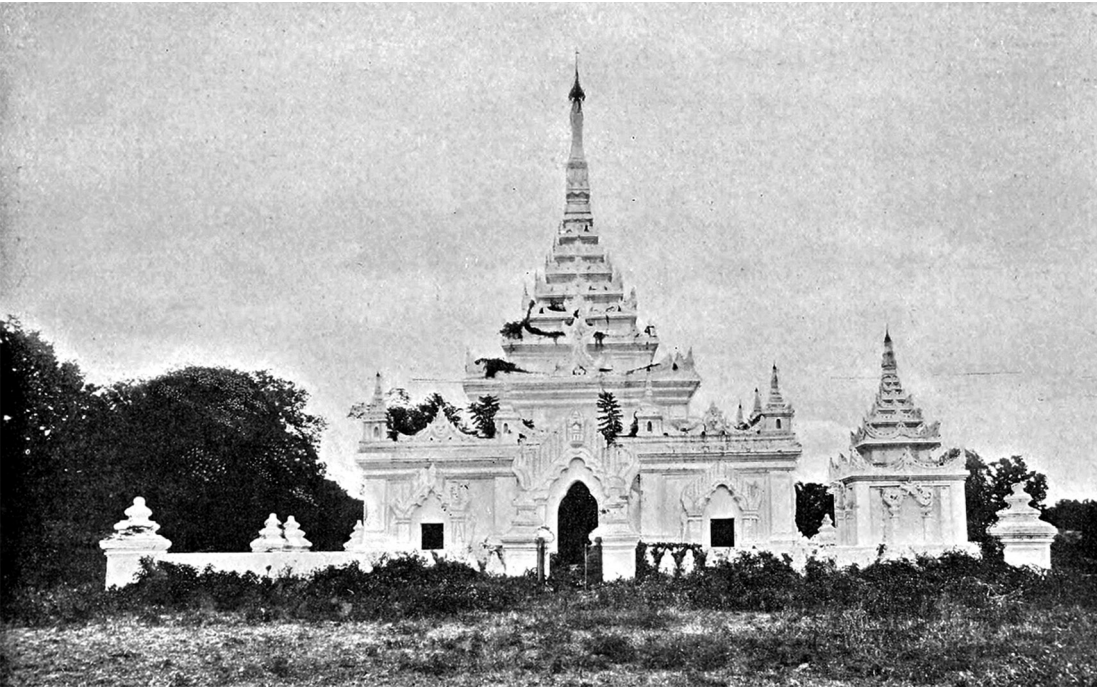
จากความดีความชอบที่พระมหาช่วยได้นำชาวบ้าน
ป้องกันเมืองพัทลุง จึงมีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระมหาช่วย
เป็นพระยาทุกขราษฎร์ ลาลึกขาออกมาเป็นผู้ช่วยราชการเมือง
พัทลุง (ต่อมาในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เปลี่ยน
นามบรรดาศักดิ์จากพระยาทุกขราษฎร์ เป็นพระยาบรรเทาทุกข
ราษฎร์)

เสร็จศึกพม่าครั้งนั้นแล้ว กรมพระราชวังบวรฯ ยัง
ยาตราทัพลงไปถึงหัวเมืองมลายู สามารถตีได้ปัตตานี หรือเมือง
ตานี กลันตัน ตรังกานู และไทรบุรี โดยเฉพาะที่ปัตตานีสามารถ
ยึดปืนใหญ่ซ็อนางพญาตานี นำลงเรือมาไว้ที่กรุงเทพฯ ปัจจุบัน
ตั้งสง่าอยู่หน้ากระทรวงกลาโหม

ภาพวาดเรือรบสมัยรัชกาลที่ ๑
ในรูปคือการลำเลียงปืนใหญ่ลงเรือโดยเจ้าเมืองปัตตานี
นำมถวายส่งไปยังกรุงเทพฯ

(ภาพจาก : www.iseehistory.com)

พระสถูปของพระเจ้าปดุง ต้นเรื่องของสงครามเก้าทัพ

(ภาพจาก : www.wikiwand.com)

ขอกลับมาพูดถึงศึกพม่าอีกครั้ง นั่นคือศึกพม่าที่
ทำดินแดง เมืองกาญจนบุรี เรียกว่าไทยชนะอย่างเด็ดขาด โดย
ปีต่อมาหลังจากศึกเก้าทัพแล้ว พระเจ้าปดุงบัญชาให้พระมหา
อุปราชายกทัพมาเพียงทัพเดียว ตั้งค่ายที่ท่าดินแดงและสามสบ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ แม่ทัพตีค่ายพม่าท่าดินแดง
กรมพระราชวังบวรฯ ตีค่ายพม่าสามสบ ศึกครั้งนี้ใช้เวลาเพียง
๓ วัน ไทยสามารถตีค่ายพม่าแตกพ่ายไป

องเชียงสือ

นอกจากสงครามพม่าดังกล่าวแล้ว สมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยยังเกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย เช่น ญวน สมัยองเชียงสือ กล่าวคือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯปราบดาภิเษกได้ ๒ ปี ประเทศญวนเกิดกบฏโกเซิน (พี่น้อง ๓ คนจากตำบลโกเซิน) เข้ายึดญวนตอนใต้ และจับฆ่าพระราชวงศ์ญวนตระกูลเหงียนหลายคน องเชียงสือ รัชทายาทญวนขณะนั้นอายุ ๑๕ ปี หลบหนีมากรุงเทพฯ เพื่อพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทรงรับอุปเลี้ยงอย่างชาวประเทศราชที่สนิท ทำนองเดียวกับเจ้าเขมรที่ทรงเมตตา

ยามสงครามพม่า องเชียงสือก็ไปช่วยในกองทัพ จนเมื่อสงครามคูสงบลง จึงว่าถึงเวลาจะคืนถิ่นมาตุภูมิ แต่ไม่กล้าทูลลา เกรงจะทรงปฏิเสธเพราะสงครามพม่ายังไม่เสร็จสิ้น องเชียงสือจึงหลบหนีลงเรือสำเภา เมื่อสมเด็จพระมหาอุปราชสุรสิงหนาททราบ จึงนำพลรบลงเรือไล่ตามจนทันกันที่ปากน้ำเพราะขณะนั้นไม่มีลมพัด

องเชียงสือจนปัญญาเกือบปลงชีพตน แต่บริวารยับยั้งไว้ในไม่ช้าลมอวาก็พัดมาจึงแล่นใบหนีออกไปได้ สมเด็จพระมหาอุปราชจะเสด็จตามต่อไปอีก พอดีเรือเร็วนำพระราชสาส์นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ มีข้อความให้ยุติการติดตามปล่อยให้เขาไปตีบ้านเมืองเขาคืนเถิด เราเองช่วยเขาไม่ได้เพราะติดพันกับศึกพม่า

เมื่อถึงไซ่ง่อนแล้วองเชียงสือนำบริวารต่อสู้กับกบฏจนชนะและได้แดนภูวนทางใต้คืน องเชียงสือยังรำลึกถึงพระคุณรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงสยาม ได้ถวายต้นไม้เงินต้นไม้ทองทุกปี ต่อมาองเชียงสือได้เป็นพระเจ้ายาหลง ตั้งนครหลวงที่เมืองเว้ และเป็นจักรพรรดิองค์แรก กระทั่งองค์สุดท้ายคือพระเจ้าเบ๋าได้

พระราชกรณียกิจ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจหลายด้านดังที่กล่าวมาแล้ว ส่วนใหญ่คือ การศึกสงครามกับพม่าเพื่อกอบกู้ชาติและสร้างชาติ ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่ง พระราชกรณียกิจหลังจากทรงครองราชย์แล้วที่จะนำเสนอคือ ด้านบำรุงพระพุทธศาสนา ด้านรวบรวมและชำระกฎหมาย และด้านวรรณคดี

ด้านการบำรุงพระพุทธศาสนา

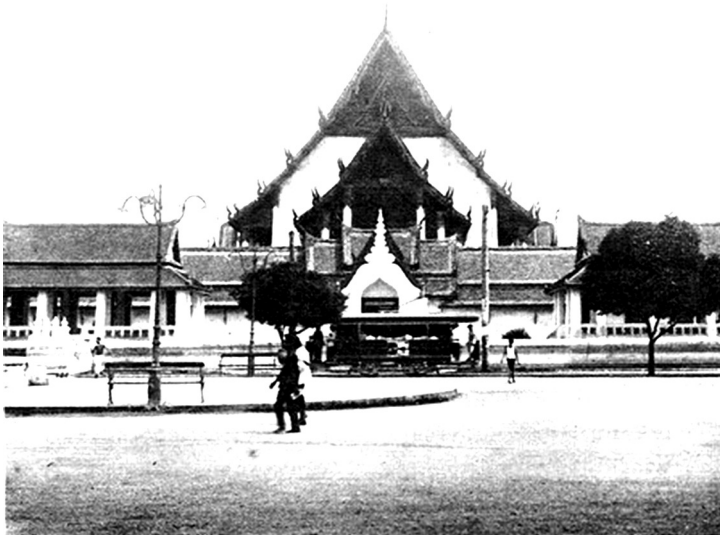
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงอุปถัมภ์การชำระพระไตรปิฎกใน พ.ศ. ๒๓๓๑ เพื่อให้ประชาชนได้มีที่พึ่งทางใจ เพราะบ้านเมืองอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด วิธีการชำระพระไตรปิฎกนั้น สมเด็จพระสังฆราชทรงเลือกพระราชาคณะ ๒๑๘ รูป ราชบัณฑิต ๓๒ คน มาร่วมงานสำคัญดังกล่าว ณ วัดนิพพานาราม (ปัจจุบันคือวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์) เมื่อเสร็จบริบูรณ์แล้วก็พระราชทานพระไตรปิฎกแก่พระอารามหลวงทุกอาราม และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระอารามต่างๆ คัดลอกเก็บไว้

นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดระเบียบสงฆ์ ตรากฎพระสงฆ์เพื่อให้ดำรงอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทรงสร้างวัดและปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ ทั้งในพระนครและหัวเมือง ส่วนวัดประจำรัชกาลคือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ทรงสร้างวัดที่เอาแบบอย่างจากกรุงเก่า เช่น

วัดสุทัศนเทพวราราม เลียนแบบวัดพนัญเชิง โดยสร้างโบสถ์ขึ้นก่อน แล้วอัญเชิญพระศรีศากยมุนีมาประดิษฐาน ณ วัดแห่งนี้

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นวัดประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญคือ พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

วัดสุทัศนเทพวรารามในอดีต (ไม่ทราบ พ.ศ.)
(ภาพจาก : หนังสือ กุลี ลากรถ กับประวัติศาสตร์แรงงานไทย)

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่ซึ่งเดิมบรรจุพระพุทธรูปพระศรีสรรเพชญ์ ที่ถูกพม่าเผาจนปรักหักพังที่กรุงเก่า ถวายพระนามว่าพระเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณ

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นวัดเก่าแก่อยูระหว่างพระบรมมหาราชวังกับวังหน้า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเป็นแม่กองสร้างและเป็นวัดที่พระองค์เคยใช้เป็นที่หลบซ่อนพม่า

ด้านการรวบรวมและชำระกฎหมาย

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ มีการรวบรวมหนังสือกฎหมายครั้งกรุงเก่าตั้งแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ซึ่งอยู่ในสภาพฉีกขาด สูญหาย และถูกทำลายตั้งแต่เสียกรุง พ.ศ. ๒๓๑๐ จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมชำระตราเป็นกฎหมายสามดวง พ.ศ. ๒๓๔๘ ที่เรียกว่า **กฎหมายตราสามดวง** เพราะสร้างเป็นฉบับหลวงไว้ ๓ ชุด โดยประทับตราพระราชสีห์ พระคชสีห์ และบัวแก้วไว้เป็นสำคัญ

(ซ้าย) ตราพระราชสีห์ ประจำตำแหน่งสมุหนายก
(กลาง) ตราพระคชสีห์ ประจำตำแหน่งสมุหพระกลาโหม
(ขวา) ตราบัวแก้ว ประจำตำแหน่งกรมท่าโกษาธิบดี

การที่โปรดให้ชำระกฎหมายตราสามดวงดังกล่าว เพื่อเป็นหลักในการปกครอง เป็นที่พึ่งด้านกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชน และแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงเสมือนพระบิดาของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ เหตุที่กล่าวเช่นนี้เพราะการมีพระราชดำริ

ให้ข้าราชการหมยเดิมที่ใช้อยู่ซึ่งผิดหลักการให้ถูกต้องและยุติธรรม
อีกทั้งทรงให้เปลี่ยนแปลงวิธีการพิจารณาความและการลงทัณฑ์
ให้เหมาะสม

ด้านการทำนุบำรุงวรรณคดี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงทำนุบำรุง
วรรณคดีซึ่งเสื่อมโทรมมาตั้งแต่ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา พระองค์
ทรงเป็นประมุขแห่งกวี ได้โปรดให้ราชบัณฑิตสร้างวรรณคดีขึ้น
ไว้สำหรับราชธานีแห่งใหม่ ส่วนพระองค์เองทรงพระราชนิพนธ์
ไว้คือ บทละครเรื่อง *รามเกียรติ์* (บางตอน) บทละครเรื่อง *อุณรุท*
และ *นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง*

บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาล
ที่ ๑ เป็นฉบับที่มีเนื้อหาละเอียดพิสดาร ยาวถึง ๑๑๗ เล่มสมุด
ไทย รวมคำกลอนไม่ต่ำกว่า ๖๐,๐๐๐ คำกลอน

การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงนำเรื่องรามเกียรติ์มาพระราชนิพนธ์เป็นบทละครนั้น นับว่าทรงรวบรวมเรื่องที่ประชาชนนิยมกันอย่างแพร่หลายขึ้นเป็นหลักฐาน ซึ่งวรรณคดีเรื่องนี้มีผลในทางยกย่องพระเกียรติพระมหากษัตริย์ให้คหิตธรรมและความเพลิดเพลิน ตอนท้ายเรื่องยังทรงกล่าวถึงจุดมุ่งหมายไว้ว่า

“อันพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ทรงเพียรตามเรื่องนิยายไสย
 ไซ้จะเป็นแก่นสารสิ่งใด ตั้งพระทัยสมโภชบูชา
 ใครฟังอย่าได้ไหลหลง จงปลงอนิจจังสังขาร
 ซึ่งอักษรกลอนกล่าวลำดับมา โดยราชบริดาก็บริบูรณ์”

บทละครเรื่อง อุณรุท เข้าใจว่าชาวไทยคงรู้จักวรรณคดีเรื่องนี้มาพร้อมๆ กับ รามเกียรติ์ อนิรุทธคำฉันท์ ของศรีปราชญ์ ก็เป็นเรื่องเดียวกัน พระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง อุณรุท นี้เป็นเรื่องยาว ๑๘ เล่มสมุดไทย เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระนารายณ์อวตารลงมาปราบพญากษัตริย์ที่ทำความเดือดร้อนแก่โลก ในตอนท้ายเรื่องมีพระราชปรารภคล้ายเรื่อง รามเกียรติ์ ว่า

“อันพระราชนิพนธ์อุณรุท	สมมุติไม่มีแก่นสาร
ทรงไว้ตามเรื่องโบราณ	สำหรับการเฉลิมพระนคร
ให้รำร้องครั้นเครื่องบรรเลงเล่น	เป็นที่แสนสุขสโมสร
แก้หญิงชายไพร่ฟ้าประชากร	ก็ถาวรเสถียรสืบวิบุรณ”

นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง นิราศเรื่องนี้เป็นนิราศเรื่องแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อคราวยาตราทัพไปตีทัพพม่า ณ ท่าบลดินแดง เมืองกาญจนบุรี พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงแสดงพระปรีชาสามารถเชิงกวีอยู่ไม่น้อย ดังพระราชปณิธานของพระองค์ในการไปสงครามครั้งนี้

“ตั้งใจจะอุปถัมภก	ยอยกพระพุทธศาสนา
จะป้องกันขอบขัณฑสีมา	รักษาประชาชนแลมนตรี
จะบำรุงทั้งฝูงสุรางค์รัก	ให้อัครเศเป็นสุขจำเริญศรี
ครั้นเสร็จการผลาญราชไพร่	ก็ให้กรีธาทัพกลับมา”

ผลงานของกวีในสมัยรัชกาลที่ ๑

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) หรือหลวงสรวิชิต นายด่านเมืองอุทัยธานี เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ขึ้นครองราชย์แล้ว โปรดให้หลวงสรวิชิตเป็นพระยาพิพัฒน์โกศา และเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ตามลำดับ ผลงานวรรณคดีของ

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) มีหลายเรื่องเช่น ลิลิตศรีวิชัยชาดก ลิลิตเพชรมงกุฎ ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง อิเหนาคำฉันท์ มหาชาติร่ายยาวกัณฑ์กุมาร - กัณฑ์มัทรี บทมโหรีเรื่อง กากี ผู้อำนวยการการแปลและเรียบเรียง สามก๊ก (พงศาวดารจีน) ราชธาธิราช (พงศาวดารมอญ - พม่า)

พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) เป็นพระอัครเสนาบดีมาตั้งแต่ สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี มีความรู้แตกฉานด้านพุทธศาสนา มีผลงาน เช่น รัตนพิมวงค์ (แปล) มหาวงศ์ (แปล) ไตรภูมิโลกวิจิตร ความพิสดาร และ ไตรเพท

พระเทพโมลี (กลั่น) ผลงานที่รู้จักกันดีคือ พระเวสสันดรชาดกกัณฑ์มหาพน และแต่งซ่อม กัณฑ์ทานกัณฑ์ ของกรมสมเด็จพระพรหมานูชิตชินโอรส

เสด็จสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงครองราชสมบัติ นาน ๒๘ ปี เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๒ สิริพระชนมพรรษาได้ ๗๓ พรรษา เป็นปีที่ ๒๘ แห่งรัชกาล มีพระสตีจนวาระสุดท้าย และทรงสามารถมอบราชสมบัติ แก่สมเด็จพระบรมโอรสา เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ซึ่งต่อมา คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ มีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม ๔๓ พระองค์ เป็นหญิง ๒๕ และชาย ๑๘ พระองค์ โดยบางพระองค์ที่ทรงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีมีดังนี้

องค์ที่ ๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายนิม (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย) ได้รับความสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ได้รับความราชทานอุปราชภิเษกเป็นพระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคล

องค์ที่ ๗ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายจ้อย ได้รับความสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเสนาณรงค์ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๒ ได้ดำรงพระยศเป็นพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรมหาเสนาณรงค์

องค์ที่ ๑๗ พระองค์เจ้าชายอรุโณทัย (พระองค์ช้าง) ต่อมา ได้รับความสถาปนาเป็นกรมหมื่นศักดิ์ดิพลเทพ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ได้รับความราชทานอุปราชภิเษกเป็นพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์ดิพลเทพ

องค์ที่ ๒๘ พระองค์เจ้าชายवासูกี ทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ แล้วทรงดำรงเพศบรรพชิตจนถึง พ.ศ. ๒๓๙๔ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเษกเป็นสมเด็จพระปรมาณุกษิตชิโนรส

องค์ที่ ๔๐ พระองค์เจ้าชายสุทัศน์ (พระองค์โต) ในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงรับสถาปนาเป็นกรมหมื่นไกรสรวิจิต

ถวายพระสมัญญาเทิดพระเกียรติ

พ.ศ. ๒๕๒๕ ในโอกาสที่กรุงเทพมหานครอายุครบ ๒๐๐ ปี คณะรัฐมนตรีมีมติให้เทิดพระเกียรติถวายพระสมัญญาว่า **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช** และกำหนดให้เปลี่ยนชื่อวันจักรีในวันที่ ๖ เมษายนของทุกปี เป็น **วันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช** และ **วันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์**

องค์พระพุทธรูปเลิศล้ำนภากาศ
ภูวนัยธำรงรัฐนัครสยาม
ศึกเก้าทัพพม่าพ่ายดินดายนาม
สยามยามสงบด้วยพระบารมี

งานละครคนตรีก็แก้ว
ศิลปะเลิศแล้วเพริศแพรวศรี
งามวังวัดพระปรางค์เด่นธรณี
ภูมิจิตทวี เลิศศิลป์แผ่นดินไทย
